

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง การจัดการมลพิษทางน้ำจากชุมชนโดยวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำยม จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีจุดประสงค์หลัก เพื่อศึกษามลพิษทางน้ำในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำยมและสร้างรูปแบบการจัดการมลพิษทางน้ำที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่โดยชุมชนสามารถดำเนินการได้เอง ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ใช้พื้นที่ของตำบลแม่ววม ซึ่งมีความยาวตลอดลำน้ำยมตอนล่าง ตั้งแต่อำเภอแม่สะเรียงจนถึงแม่น้ำสาละวิน เป็นพื้นที่ในการดำเนินการวิจัย ซึ่งในบทที่ 5 ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับ การสรุปผลการวิจัย การอภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ โดยมีรายละเอียดดังนี้

สรุปผลการวิจัย

รูปแบบการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม พบว่า จากอดีตจนถึงปัจจุบันลักษณะการใช้ประโยชน์จากน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยมโดยตรงในกิจกรรมด้านต่าง ๆ นั้นยังคงเหมือนกัน เพียงแต่มีปริมาณการใช้ประโยชน์ลดลง เช่น การใช้น้ำเพื่อการเกษตรในปัจจุบันลดน้อยลง เนื่องมาจากการทำอาชีพที่เปลี่ยนไป ในอดีตเคยทำการเกษตร แต่ปัจจุบันไม่ได้ทำ เพราะรายได้ไม่ดีทำให้ต้องขายที่นาหรือมีเพื่อให้เช่าไม่ได้ทำเอง และมีการเปลี่ยนอาชีพเป็นอาชีพค้าขายและรับจ้างทั่วไป รวมทั้งปัจจุบันมีทางเลือกและความสะดวกในการใช้น้ำมากขึ้น เช่น การติดตั้งน้ำประปาใช้ในครัวเรือน เป็นต้น

ในส่วนของปัญหามลพิษของแหล่งน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยมที่เป็นปัญหามากที่สุด ได้แก่ น้ำในแหล่งน้ำมีตะกอนขุ่นมาก รองลงมาคือ ปัญหาการทิ้งขยะลงในน้ำ ปัญหาลำน้ำสาขาในพื้นที่มีน้ำเซาะตลิ่ง ปัญหาปล่อยน้ำเสียลงแหล่งน้ำ ตามลำดับ โดยสาเหตุที่ทำให้คุณภาพน้ำเปลี่ยนแปลงไปนั้น พบว่า การพัดพาตะกอนทรายลงในแหล่งน้ำ รองลงมาคือมาจากครัวเรือน คือ ขยะมูลฝอยและน้ำเสียจากการใช้อุปโภค-บริโภคภายในครัวเรือนรวมทั้งเกิดจากการใช้ประโยชน์เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ การใช้ประโยชน์เพื่อการพาณิชย์ ซึ่งการใช้ประโยชน์ดังกล่าวส่งผลให้เกิดมลพิษต่อน้ำ โดยปัญหาปัจจุบันที่พบเห็นไม่ว่าจะเป็นปัญหาน้ำมีความขุ่นในช่วงฤดูฝน เนื่องจากการพังทลายและกัดเซาะของดินในพื้นที่ต้นน้ำ และบริเวณริมแม่น้ำ ปัญหาการขุดทรายในแม่น้ำ ปัญหาที่เกิดจากการใช้ยาฆ่าแมลงในการเกษตร ปัญหาน้ำแห้งในฤดูแล้ง ปัญหาน้ำท่วมในช่วงฤดูฝน ปัญหาการทิ้งน้ำเสียและขยะรอบบริเวณแม่น้ำ การเลี้ยงสัตว์บริเวณแม่น้ำทำให้มีการถ่ายมูลสัตว์ลงสู่แหล่งน้ำ ซึ่งสอดคล้องกับผลจากการตรวจวิเคราะห์คุณภาพน้ำผิวดินจากแหล่งน้ำต่าง ๆ พบว่า น้ำผิวดินในพื้นที่มีค่าอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานเกือบทุกพารามิเตอร์ ยกเว้น ความขุ่นเป็นพารามิเตอร์ที่เป็นปัญหามากที่สุด เพราะค่าความขุ่นที่มีค่าเกินมาตรฐานทุกแหล่งน้ำ แสดงให้เห็นถึงการกัดเซาะของน้ำและการพังทลาย

ของดินที่ไหลมากับน้ำ ซึ่งจากคุณภาพน้ำสามารถนำมาใช้เป็นน้ำในการอุปโภคได้แต่ต้องผ่านกระบวนการบำบัดเบื้องต้นก่อนเพื่อกำจัดความขุ่นซึ่งมีค่าเกินมาตรฐานก่อน

ในส่วนของรูปแบบในการแก้ปัญหาการจัดการมลพิษทางน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม ซึ่งสามารถนำมาปฏิบัติได้จริงในชุมชน มีความเหมาะสมกับการจัดการมลพิษทางน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยมมากที่สุด และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างจริงจัง ประกอบด้วย การสำรวจและตรวจวิเคราะห์คุณภาพน้ำ สร้างความตระหนักและความรู้ให้กับประชาชนและเยาวชน การอบรมเชิงปฏิบัติการการทำถังดักไขมัน การทำฝายชะลอน้ำและตะกอน การทำแนวป้องกันไฟฟ้าและการปลูกหญ้าแฝกเพื่อลดการพังทลายของดิน รวมทั้งการจัดตั้งกลุ่มเยาวชนรักสิ่งแวดล้อม

ซึ่งผลจากการดำเนินกิจกรรมตามรูปแบบดังกล่าวทำให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนและประชาชนในพื้นที่ดังนี้ ทำให้ประชาชนและเยาวชนมีความรู้และความตระหนักในการจัดการทรัพยากรน้ำมากขึ้น สามารถลดน้ำเสียที่มีไขมันที่ปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะได้อย่างน้อยวันละ 1000 ลิตร จากถังดักไขมันที่ทำขึ้น 50 ถัง ได้ฝายสำหรับชะลอน้ำและดักตะกอน จำนวน 8 ฝาย ได้แนวหญ้าแฝกกันการพังทลายของดินรวมระยะทาง 1 กิโลเมตร มีเครือข่ายเยาวชนเกิดขึ้นจากโรงเรียนในพื้นที่จำนวน 5 โรงเรียน

อภิปรายผลการวิจัย

รูปแบบการแก้ปัญหาการจัดการมลพิษทางน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยมนั้น ประกอบด้วย การเริ่มต้นจากการร่วมกันค้นหาปัญหาของชุมชน หลังจากนั้นจะร่วมกันกำหนดรูปแบบการแก้ปัญหา การร่วมกันกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดการจัดการปัญหาในพื้นที่ ร่วมกันกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาการจัดการปัญหาทรัพยากรน้ำ ร่วมกันวางแผนในการดำเนินกิจกรรมการแก้ปัญหา ร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา และร่วมกันติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาร่วมกัน ซึ่งรูปแบบการแก้ปัญหาดังกล่าว มีความสอดคล้องกับหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ซึ่งเป็นการร่วมกันดำเนินกระบวนการวิจัยโดยมีผู้ปฏิบัติงานทำงานอยู่ในพื้นที่ ทั้งที่เป็นชาวบ้านและนักพัฒนาทำงานร่วมกับผู้วิจัยภายนอก ซึ่งเป้าหมายคือ ให้ชุมชนได้รับความรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และร่วมกันดำเนินการแก้ปัญหา นอกจากนี้ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่ง ปารีชาติ วัลย์เสถียร (2543) กล่าวว่า การแก้ปัญหาแบบมีส่วนร่วมจะเริ่มจากการค้นหาปัญหาและสาเหตุ การวางแผนดำเนินกิจกรรมแก้ไขปัญหา การปฏิบัติงานการร่วมรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล ร่วมกันหน่วยงานในท้องถิ่นกับตัวแทนชุมชนซึ่งจากผลการวิจัยได้นำทั้ง 2 แนวคิด มาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาทั้งสิ้น คือ การร่วมกันศึกษาสภาพปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำในชุมชนที่เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยมุ่งเน้นที่การแก้ปัญหจะเป็นการทำงานร่วมกันของคนในพื้นที่ ผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการร่วมกับทีมนักวิจัย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

ข้อเสนอแนะ

จากผลการดำเนินกิจกรรมโครงการวิจัยเรื่อง การจัดการมลพิษทางน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม จังหวัดแม่ฮ่องสอน คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมสำหรับผู้ที่จะดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ควรจะมีการนำเอากิจกรรมที่ได้ดำเนินการในพื้นที่ลุ่มน้ำยม ไปปรับใช้กับพื้นที่อื่น และเผยแพร่ให้กับประชาชนและชุมชนอื่นที่สนใจเข้าร่วมโครงการ เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาที่ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดรวมทั้งจะเป็นการสร้าง ความหลากหลายของกิจกรรมในการแก้ปัญหา
2. ควรเพิ่มระยะเวลาในการดำเนินงานแต่ละกิจกรรมให้ยาวนานขึ้น เพื่อความสมบูรณ์ของข้อมูลที่น่ามาใช้ในการขยายผลและประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ และพัฒนาเป็นแผนปฏิบัติการในท้องถิ่นอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

